

ІГОР МИРОНОВИЧ ГОРБАНЬ (до 50-річчя з дня народження)

Праця тоді солодка,
коли нею захоплений до глибини душі.
Валерій Шевчук

Відома така притча:

Під час лекції професор, ніби жартома, запитав студентів: «Хочете, я навчу вас не працювати все життя?» Студенти весело пошвавилися:

«Так! Звісно хочемо, навчіть». Тоді професор споважнів і сказав: «Полюбіть свій фах, і ви ніколи не працюватимете».

Цей легендарний (а, може, дійсний?) епізод з життя наукової спільноти допоможе краще зрозуміти те, що ми маємо сказати про Ігоря Миرونвича Горбаня. Він буває втомленим, задумливим, але ніколи – понурим, невдоволеним, збайдужілим чи зневіреним. Все,

що він робить – виконує з такою самовідданістю й любов'ю, що мимоволі передає свій життєвий запал людям довкола. Дар від Бога – любити свій труд, отримує, ймовірно, кожна людина. Та ось відгукнутися на нього, розвинути його в собі зуміє не кожен. Ігор Горбань його радо прийняв і дбайливо в собі виплекав, чим зробив життя насиченим і змістовним, повним духовного задоволення від праці та наукових звершень.

Ім'я орнітолога Ігоря Горбаня відоме не лише в Україні, а й далеко за її межами.

Ігор народився 8.04.1960 р. в містечку Новогородовка Донецької області в родині робітників.

Тато був родом із заходу України, робітником енергетичної галузі, мама – зі сходу, з Сумщини, все життя виховувала дітей у дошкільних установах. Вони виростили трьох синів, серед котрих Ігор старший. У 1964 р. сім'я Горбанів переїхала до Жовкви на Львівщині – на рідну землю батька. Мальовниче Мале Полісся з пасовищами й полями серед лісистих пагорбів та став-

ковими комплексами в долинах приток Західного Бугу з багатим тваринним світом, насичували враженнями і формували світогляд майбутнього орнітолога. Та найбільше враження на хлопця справив, і був місцем його перших орнітологічних спостережень, старий жовківський цвинтар недалеко від батьківської хати. Давні, повиті плющем двохсотлітні дерева, поміж надмогильних пам'ятників австрійського та польського

часів, спокій та малолюдність були ідеальним середовищем для спілкування хлопця з природою. Перші орнітологічні публікації Ігоря Горбаня стосувалися спостережень саме на цьому цвинтарі.

У шкільні роки, приблизно в 1975 р., Ігор Миронович через свою вчительку біології познайомився з керівником осередку юних натуралістів у с. Нова Кам'янка Іваном Михайловичем Стадницьким, а через нього – з доцентом Львівського державного університету Наталею Іллівною Сребродольською та професором Львівського медичного інституту Костянтином Адріановичем Татариним, котрі підтримували, навчали і скеровували орнітолога-початківця.

Після закінчення школи Ігор Горбань рік працював у лісництві біля Жовкви, де багато уваги приділяв дослідженню хижих птахів. Далі – два роки армії, котрі так само не пройшли без спостережень за птахами; тоді особливу увагу Ігоря Мироновича привернули їхні міграції.

У 1981 р. він вступив до Львівського університету ім. Івана Франка, де знову зустрівся з Наталею Іллівною Сребродольською, але вже як студент. У 1981 р. з ініціативи І. Горбаня при кафедрі зоології розпочала діяльність студентська орнітологічна секція, керована Наталею Іллівною.

Так Ігор Миронович Горбань почав формуватись як професійний орнітолог. Навчаючись на перших курсах університету, він набирався професійного досвіду беручи участь у різних орнітологічних конференціях, налагоджуючи робочі та дружні стосунки з провідними орнітологами колишнього СРСР, Польщі, Словаччини, Німеччини, Великобританії. У країнах Західної Європи Ігор Горбань виявив для себе цікаве явище розвинутого аматорського орнітологічного руху і тоді загорівся бажанням розвинути такий рух у своїй країні. Він починає гуртувати навколо себе студентів біологічного факультету, котрі цікавляться птахами. Поза стінами університету знаходить орнітологів-любителів,

котрі спостерігають за птахами у природі або в неволі, налагоджує з ними постійний зв'язок. Крім того, намагається виявити школярів, захоплених птахами.

Після смерті Наталії Іллівної в 1983 р., відчувачи, що орнітологія, як наукова дисципліна, у Львівському університеті може прийти в занепад, Ігор Горбань неформально очолив студентський орнітологічний осередок та вмовив завідувача кафедри зоології, доцента Івана Йосиповича Гладунка, стати науковим керівником студентів-орнітологів. Одночасно з цим він активно вів перемовини у справі розвитку орнітології на заході України з орнітологами старшого покоління – Василем Степановичем Талпошем, Олексієм Євгеновичем Луговим, Костянтином Адріановичем Татариним та іншими. Тоді спільно з молодшими і старшими колегами почав розгортати потужний орнітологічний рух на заході України.

Перший поштовх до розвитку орнітологічних досліджень та аматорської орнітології в регіоні дала розроблена і керована Ігорем Мироновичем наукова програма зі створення Атласу гніздових та зимуючих птахів Західної України (1982–1986 рр.), котра здійснювалась у рамках всеєвропейських атласних робіт. Завдяки цьому до товариства долучилися колеги з інших міст регіону – Чернівці, Івано-Франківська, Ужгорода, Тернополя та ін. Результати цієї праці представлені в фундаментальному виданні Атласу гніздових птахів Європи – *The EBCC Atlas of European Breeding Birds* (London, 1997).

Далі були програми з вивчення орнітофауни водосховищ, обліків водно-болотних та навколводних колоніальних птахів, зимових обліків птахів на незамерзаючих водоймах, синхронних обліків весняних та осінніх міграцій птахів Карпатського регіону й Полісся. Західноукраїнські орнітологи приєдналися до всеукраїнських обліків білого лелеки та програми з кільцювання птахів. У 1984 р. засновано Банк даних про гнізда і кладки птахів України.

Вже на той час, добре розуміючи проблеми польової орнітології, ті труднощі та помилки, котрі можуть виникати при визначенні птахів у природі (особливо молодими орнітологами та любителями птахів, котрі влилися в орнітологічний рух), Ігор Миронович у серпні 1982 р. започаткував за західноєвропейським зразком діяльність орнітофауністичної комісії (Українська орнітофауністична комісія – УОФК), затвердженої при Львівському університеті. Ця інституція була дуже на часі й почала постійно стежити за правильним визначенням птахів у природі, затверджуючи достовірні спостереження й відхиляючи сумнівні. Ігор Миронович сам чудовий польовик і дуже відповідально ставиться до своїх власних спостережень, довго їх обмірковує (самостійно й через УОФК), поки не впевниться в достовірності. Тому вважається авторитетним експертом у питаннях діагностики польових ознак та питань спостереження птахів.

Таким чином, початок 1980-х рр. – час активного формування наукового орнітологічного осередку та широкого аматорського руху в західних областях України, коли були закладені передумови для заснування Західноукраїнського орнітологічного товариства.

У лютому 1984 р. Ігор Миронович, підтриманий Василем Степановичем Талпошем, організував у Тернополі першу нараду орнітологів західного регіону України, на котрій було офіційно сформовано програму розвитку орнітологічних досліджень на заході України. А вже через рік, на другій нараді (в Рахові), західноукраїнські орнітологи розпочали юридичне оформлення товариства. Тоді воно могло діяти лише як Західний філіал Українського відділення Всесоюзного орнітологічного товариства (в 1989 р. філіал набув статусу Західного відділення Українського орнітологічного товариства, а від 2004 р. оформився як окреме Західноукраїнське орнітологічне товариство). Цій визначній події передували складні переговори, котрі Ігор Горбань

проводив у Києві та Москві, щодо можливості створення орнітологічного осередку на заході України. І вже в лютому 1985 р. на зборах у Львові, де були присутні майже всі орнітологи старшого покоління – Олексій Євгенович Луговой, Василь Степанович Талпош, Михайло Іванович Майхрук, Костянтин Адріанович Татаринів та інші, Ігоря Горбаня було обрано першим головою Західного філіалу Українського відділення Всесоюзного орнітологічного товариства.

На посаді голови товариства Ігор Миронович організував кілька наступних західноукраїнських орнітологічних нарад – в Івано-Франковому, Львові, Луцьку.

Із заснуванням Товариства виникло питання про створення його емблеми. Серед кількох запропонованих та обговорюваних птахів символом було вибрано й запропоноване Ігорем Горбанем волове око. «Цей маленький, але дуже жвавий птах із голосною та мелодійною піснею, має визначати характер діяльності нашого Товариства – зовні не дуже показний, але внутрішньо змістовний і багатий», – приблизно так обґрунтував він свою пропозицію та врешті переконав усе Товариство. Відтоді волове око незмінно фігурує на офіційній емблемі Західноукраїнського орнітологічного товариства.

У студентські роки Ігор Миронович ініціював і створення Львівського (1985) та Волинського (1986) клубів орнітологів, через які до Товариства прийшло чимало знаних сьогодні в Україні орнітологів.

У 1986 р., захистивши дипломну роботу «Орнітофауна Шацького національного парку та її охорона» й успішно закінчивши навчання в університеті, Ігор Миронович Горбань був скерований на посаду молодшого наукового співробітника в новостворений Шацький національний природний парк. Робота в парку супроводжувалася осмисленням зробленого Товариством та роздумами про подальшу долю орнітології в Україні. Проте віддаленість від Львова, де залишилася більшість однодумців та багато недовершених справ, була складним

випробуванням для діяльної натури Ігоря Мироновича.

У 1989 р., переповнений ідеями, він повернувся до Львова, де продовжив професійну діяльність на кафедрі екології Лісотехнічного університету. Разом з тим, продовжив активну роботу в орнітологічному товаристві. Найперше започаткував у Львові орнітологічну бібліотеку, внісши до неї більшість своїх особистих книг та закликавши колег робити так само. Маючи широкі робочі зв'язки з орнітологами різних країн світу, він налагодив поповнення бібліотеки закордонною науковою літературою. І те, що провідні орнітологічні інституції світу погодилися передавати в дар літературу для України, якнайпереконливіше свідчить про великий авторитет, котрий Ігор Горбань має у світовій спільноті орнітологів. Тепер ця збірка книжок є одним із найбільших в Україні спеціалізованих фондів з назвою Українська громадська орнітологічна бібліотека.

Між іншим, Ігор Миронович завжди переймався тим, аби його друзі та колеги отримали потрібні й важливі книжки, насамперед – польові визначники птахів. Пригадується, як ще у студентські роки він в одній із львівських книгарень викупив кілька примірників чеського визначника «Ptáci» (Praha, 1980) й поширив їх у Товаристві. Пізніше він допоміг у придбанні для українських орнітологів довідника-визначника гнізд та яєць птахів «Птицы Белоруссии» (Минск, 1989), польського визначника «Ptaki Europy» (Warszawa, 1991), подбав про те, аби вже згаданий Атлас гніздових птахів Європи потрапив до рук багатьох українських орнітологів і т. ін. І. Горбань завжди повторює, що своєю діяльністю ми маємо покращити умови праці не лише собі, але й молодим орнітологам, усім, хто хоче вивчати та охороняти птахів.

У той час Ігор Миронович був ініціатором та упорядником перших системних видань Західноукраїнського орнітологічного товариства, зокрема збірника «Інформаційних матеріалів» (перший випуск під назвою «Інформаційний бюлетень Західного філі-

алу Українського відділення Всесоюзного орнітологічного товариства» вийшов у 1989 р.) та «Каталогу орнітофауни західних областей України» (перший випуск орнітофауністичних спостережень вийшов у тому ж 1989 р.). До речі, у 2010 р. – ювілейному для Ігоря Мироновича – ці два видання були об'єднані в орнітологічному журналі ЗУОТ «Troglodytes». Та мало хто знає про те, що першим про орнітологічний журнал Товариства заговорив так само Ігор Горбань, ще в кінці 1990-х.

У 1990 р. Ігор Миронович перейшов працювати на біологічний факультет Львівського університету ім. Івана Франка, де працює й сьогодні. Спочатку – на посаді асистента, а з 1996 р. – доцента кафедри зоології, заступника декана факультету з наукової роботи. Вів кілька спецкурсів за спеціальністю «зоологія». Його лекції були новаторськими й нестандартними, а тому із захопленням сприймалися студентами. Розуміючи важливість контактів між науковцями для професійного розвитку орнітолога, Ігор Миронович продовжував брати участь у найрізноманітніших орнітологічних конференціях в Україні та за її межами сам і всіляко допомагав студентам та друзям бути їх активними учасниками. Під його керівництвом захистили курсові та дипломні роботи чимало студентів – нове покоління орнітологів. Викладацька діяльність Ігоря Горбаня характеризувалася тим, що він умів зацікавити орнітологічними дослідженнями навіть студентів інших кафедр, що спричинило суттєвий ріст числа членів Українського орнітологічного товариства. Новаторські методи ведення занять, з показом слайдів та фільмів, а також дружні стосунки з талановитим викладачем, залишили в багатьох його колишніх студентів любов до птахів на все життя.

Ігор Миронович був керівником літніх польових практик для студентів на університетських біостанціях у Карпатах і на Поліссі. Очевидно, він відчув, що планових навчальних практик є замало для того, аби студенти-зоологи сповна оволоділи потрібними професійними навиками. Тоді й виник

задум організувати в рамках діяльності Товариства орнітологічну школу-семинар на Шацьких озерах, котра діяла впродовж 1991–1997 рр. Ще одним польовим вишколом для студентів стала Західноукраїнська станція кільцювання птахів «AVOSETTA», створена в 1995 р. з ініціативи Ігоря Горбаня, котрий постійно докладав чимало зусиль для її повноцінного функціонування.

У 1992 р., під керівництвом професора Івана Михайловича Гані з Кишинева, І.М. Горбань захистив дисертацію «Орнітофауна Західної України, її кадастр та охорона». Сьогодні в його доробку близько 180 наукових публікацій, з них – 7 монографій. Та Ігор Миронович схильний до широкого бачення наукової проблематики, узагальнень і філософських рефлексій. Тому, сподіваємося, що найважливіші його праці ще попереду.

Як бачимо, в особистості Горбаня-орнітолога надзвичайно виразно виділяються дві сутності. В одній він постає як орнітолог-науковець, котрий глибоко освоїв предмет свого фаху, а у другій – як орнітолог-громадський діяч, неустанный творець орнітологічного товариства – середовища, в котрім орнітологія може розвиватися як теоретична наука, так і прикладна природоохоронна дисципліна. І важко визначити, котра із двох складових його сутності є більш ваговою. Усе його творче життя вони діють нероздільно і, здається, є рівно вагомими. Особистісна життєва енергія, котру Ігор Миронович вклав у розвиток орнітологічного руху на заході України, є незмірно більшою, ніж будь-кого іншого з наших орнітологів. А тому, без перебільшення, можна стверджувати, що головна заслуга у створенні Західноукраїнського орнітологічного товариства належить Ігорю Мироновичу Горбаню.

У питаннях науково-громадської діяльності він завжди відстоював ідею сильного, основаного на демократичних засадах розвитку орнітологічного товариства в Україні з регіональними осередками, активно шукав можливостей зреалізувати цю ідею і боляче переживав негаразди, які

відбулися в Українському орнітологічному товаристві. У 1992 р. Ігор Горбань був одним із найактивніших ініціаторів заснування Спілки молодих орнітологів України (СМОУ), на яку покладалися великі надії у справі демократичної розбудови Українського орнітологічного товариства і котра, безумовно, мала важливе значення в історії української орнітології.

Ігор Миронович Горбань є членом не лише кількох українських наукових та природоохоронних товариств, але й закордонних: зокрема Британського Орнітологічного Союзу, Любельського орнітологічного товариства (Польща), Румунського орнітологічного товариства. Працює у складі Міжнародної робочої групи по хижих птахів та совах (з 1982 р.), Міжнародної робочої групи з вивчення куликів (з 1987 р.), спеціальної комісії з рідкісних та зникаючих видів птахів Міжнародного союзу охорони природи (з 1998 р.). Від 1988 р. дотепер є українським кореспондентом британського журналу «British Birds» з питань діагностики рідкісних та залітних видів птахів, а з 1989 р. – національним представником у Європейському комітеті з орнітологічного атласу та обліків птахів (Бельгія).

В орнітологічній діяльності Ігоря Горбаня наукова складова нерозривно пов'язана з природоохоронною, що видно вже з назви його дипломної та дисертаційної робіт, де слово «охорона» органічно присутнє. Він часто говорить про те, що нема змісту вивчати птахів, якщо здобуті знання не будуть використовуватися для їх охорони. Ще в 1990 р. у Львові він висунув ідею створення в Україні товариства охорони птахів, але в силу певних обставин, тоді таке товариство не могло бути засноване в Західній Україні. Тому чимала заслуга в тому, що у квітні 1994 р. запрацювало і діє дотепер Українське товариство охорони птахів (пізніше перейменоване на Товариство охорони птахів України) – партнер BirdLife International, належить Ігорю Горбаню.

Природоохоронна діяльність Ігоря Мироновича позначилася, зокрема, й тим, що

в 1989–1994 рр. він працював у складі міжвідомчої комісії з питань Червоної книги України. Розробляв наукове обґрунтування низки природоохоронних територій, зокрема ландшафтного заказника республіканського значення «Стариці Дністра», орнітологічного заказника місцевого значення «Чолгинський» та інших.

Сьогодні Ігор Миронович Горбань – провідний науковий співробітник науководослідної частини, доцент кафедри зоології Львівського національного університету ім. Івана Франка.

У 1987 р. Ігор Миронович одружився. Разом із дружиною Любою виховали двох синів – Андрія й Остапа. Дочекалися внуки.

Про Ігоря Горбаня як друга треба було б написати окрему статтю. Тут же скажемо лише про те, що він був і залишається привітним, завжди охочим до спілкування. Радо ділиться своїм досвідом із кожним, хто того потребує. Він глибоко проникає в суть речей і на все має свою власну думку та переконливі докази, але при цьому завжди готовий прийняти думку інших, якщо вона змінює розуміння на правильніше. Отже, якщо треба було б коротко охарактеризувати Ігоря Горбаня, то це були б такі важливі слова: він – висококваліфікований колега, всесторонньо обізнаний у справі, котру зробив змістом свого життя і доброзичливий та життєрадісний друг.

У короткому повідомленні неможливо передати всі ті вагомні для людей і птахів справи, які за піввіку свого насиченого подіями життя, здійснив Ігор Миронович Горбань. Він, без перебільшення, – жива легенда української орнітології. Тому все, про що не згадали, залишимо до іншої нагоди. А тут, наприкінці цього невеликого нариса, хочемо сердечно привітати свого побратима з поважним Ювілеєм. Бажаємо тобі, Друже, доброго здоров'я, родинного затишку, вірних друзів і цікавих орнітологічних спостережень.

А.А. Бокотей, В.О. Пограничний

Книжкова полиця

Вийшли з друку:

- *Бокотей А.А., Дзюбенко Н.В., Горбань І.М., Кучинська І.В., Башта А.-Т.В., Пограничний В.О., Бучко В.В., Сенік М.А. Гніздова орнітофауна басейну Верхнього Дністра. Львів, 2010. 400 с.*
- *Птахи степового Придніпров'я: минуле, сучасне, майбутнє. Матеріалили других Вальхівських читань. Дніпропетровськ, 2010. 112 с.*
- *Мосалов А.А., Зубакін В.А., Авілова К.В. и др. Птицы Подмосковья. Полевой определитель. М.: Колос, 2009. 232 с.*
- *Барановский А.В. Механизмы экологической сегрегации домового и полевого воробьев. Рязань. 2010. 192 с.*
- *Соколов Л.В. Климат в жизни растений и животных. СПб.: ТЕССА, 2010. 344 с.*
- *Орнитология в Северной Евразии. Мат-лы XIII Междунар. орнитол. конфер. Северной Евразии. Оренбург, 2010. 362 с.*
- *Врановые птицы Северной Евразии. Мат-лы IX Междунар. научно-практич. конфер. Омск, 2010. 160 с.*
- *Проблеми вивчення й охорони тваринного світу у природних і антропогенних екосистемах. Мат-ли Міжнародн. наук. конфер., присвяч. 50-річчю з часу опублікування регіонального зведення «Животный мир Советской Буковины» (м. Чернівці, 13 листопада 2009 р.). Чернівці: ДрукАрт, 2010. 296 с.*
- *Зоологічна наука у сучасному суспільстві. Мат-ли Всеукр. наук. конфер., присвяч. 175-річчю заснування кафедри зоології (15–18 вересня 2009 р., м. Київ – м. Канів). Київ: Фітосоціоцентр, 2009. 532 с.*
- *Природно-заповідний фонд України – минуле, сьогодні, майбутнє. Мат-ли Міжнародн. науково-практич. конфер., присвяч. 20-річчю природн. зап-ка «Медобори» (смт Гримайлів, 26–28 травня 2010 р.). Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. 944 с.*